Marc. Eemans, magisch idealist

Deze veelzijdige, fascinerende maar àl te nonkonformistische schilder, kunstkenner, dichter en filosoof is te weinig gekend. De pers bleef zwijgzaam bij zijn overlijden op 28 juli 1998, op een hatelijk stukje in een Franstalig dagblad na. TeKoS is evenwel géén tijdschrift als zovele anderen. Daarom een – korte en dus onvolledige – inleiding tot persoon en werk van deze uitzonderlijke figuur.

Een vroegrijp kunstenaar

Marc. Eemans werd geboren in Dendermonde op 16 juni 1907. Vader was postbeambte, en werd in 1910 naar het Brusselse overgeplaatst. (1) De jonge Eemans ging naar school in Laken, daarna naar het Koninklijk Atheneum van Brussel waar hij grondig beïnvloed werd door zijn leraar Maurits Brants, schrijver van o.a. *Germaansche heldenleer* [1902]. Eemans was uiterst leergierig, las vanaf zijn veertiende Plato, Spinoza, Kloos, Gorter, Couperus, wat later Shelley, Tagore, Nietzsche.
De Brusselse kunstenaar en toneelspeler Gaart Van Bruaene leerde hem de *Chants de Maldoror* van Comte de Lautréamont kennen, wat samen met Eemans' bewondering voor Friedrich Nietzsche leidde tot zijn definitief afscheid van het christendom. Tegelijk ontwikkelde hij een grote belangstelling voor de Middeleeuwse, vooral Nederlandstalige mystici, waarover straks meer.
Uitzonderlijk vroeg ontwikkelde hij zijn aanleg voor de schilderkunst. Zijn vader had artistieke belangstelling en ging veel met kunstenaars om. Zo leerde Marc. reeds als knaap kunstschilders kennen, vooreerst in de kunstkring Doe stil voort met o.a. Victor Servranckx, Felix De Boeck en Proper De Troyer. Hij bezocht tentoonstellingen, en deed als vijftienjarige zijn intrede in de *Ecole des Beaux Arts*. Hij begon zelf te schilderen, eerst abstrakt. Hij werkte. o.a. mee aan *Het Overzicht (*1921-25) onder leiding van Michel Seuphor (Fernand Berckelaers) en aan *Sept-arts*. In die jaren droomde hij van het stichten van een Groupe humanisme, waarvoor hij het manifest opstelde, en, met nogal wat jonge kunstenaars, sloot hij zich bij de "Derde Internationale" aan.

Bij het verschijnen van het *Manifeste du surréalisme* van André Breton [1924] vervoegde Eemans zich meteen bij de surrealisten, een kunstrichting die hij, weliswaar op zeer persoonlijke wijze, trouw zou blijven.

Zijn eerste eigen tentoonstelling hield hij in 1928 in galerij L'époque bij zijn vriend E.L.T. Mesens en, in 1930 zou hij samen met René Magritte al in het Amsterdams Stedelijk Museum mogen exposeren.

Datzelfde jaar verscheen zijn eerste bundel Vergeten te worden, een reeks geïllustreerde surrealistische gedichten. Stilaan zou hij zich losmaken van de surrealisten-als-groep. In tegenstelling tot hen meende Eemans, hoewel zelf agnosticus, dat de werken van de mystici een transcendente waarde hadden, perfekt verzoenbaar met het surrealisme. Hij zou trouwens een deel van het werk van Hadewych in het Frans vertalen.

Eemans nam nu afstand van het orthodoxe marxisme, dat veel surrealisten bleven aankleven, en vond stilaan zijn geestelijke thuis bij het rechtse traditionalisme van een René Guénon en (veel later) van een Julius Evola.

Bedrijvig op tal van fronten

Vanaf 1933 ging Eemans meewerken aan het belangrijke tijdschrift Hermes (1933-39) dat een grote rol zou spelen in het Franstalige, tegelijk Europees-gerichte kultuurleven. Hoofdredakteur Was de Naamse schilder en dichter Henri Michaux (1899-1984), maar de werkelijke leiding was in handen van Marc. Eemans en zijn vriend René Baert (die in 1945 tijdens de repressie omgebracht werd).

Hermès bracht nummers over "Mystiek in de Nederlanden", over Meester Eckhart, Ruusbroec en anderen. Als eerste Franstalig tijdschrift introduceerde het Heidegger en Karl Jaspers in België. In de late dertiger jaren werd Eemans' denken diepgaand beïnvloed door Stefan George en zijn kring met onder meer de "innere Reich" idee ("het Rijk in ons") (2), en ook door Ernst Bertram (1884-1957) met vooral diens Nietzsche-biografie (1918) en zijn Nornenbuch (1925).

Tegen 1938 beëindigde Eemans zijn verzenbundel Het bestendig verbond, die eerst in 1941 zou verschijnen, met een lovende inleiding door Urbain Van de Voorde.

In 1940 was Eemans tewerkgesteld bij de Belgische Dienst voor Toerisme. Toen hij daar werkeloos raakte, werd hij benaderd door uitgever Julien Bernaerts; die stelde hem voor, mee te werken aan een uitgeverij die uiteindelijk verbonden bleek met het Duitse Ahnenerbe.

Marc. Eemans nam, overtuigd maar op zijn eigenzinnige wijze deel aan de kulturele kollaboratie. Henri. F. Jespers typeert dit aldus "zijn visie op het nationaal socialisme was bepaald door een mythische en metafysische benadering. Gevoed door de Duitse mystici en romantiekers, maar ook door de Noordse sagen, zag Eemans in het nazisme een terugkeer tot de oertraditie, de wedergeboorte van een sakrale en magische wereld die ten onder was gegaan aan de technische, demokratische maatschappij". (3) Eemans zelf getuigde over die periode: "Mijn kollaboratie was er een met voorbehoud, als bewust Groot-Nederlander. Ik was... een Dietse verzetsman, zoals Wies Moens en co.!" (4)

Net vóór en ook tijdens de oorlog werd Eemans nog diepgaand beïnvloed door Julius Langbehn, de "Rembranddeutsche" (1851-1907) op wie Wies Moens zijn aandacht gevestigd had. Hij voelde zich vooral aangetrokken door "der Geist des Ganzen", waaruit hij het begrip "gansheid" analyseerde. Volgens hem "le tout travaille en fonction des parties subordonnées et se manifeste en elles, tandis que chaque partie travaille dans le cadre du 'tout' et n'existe qu'en fonction de lui". Eemans werd in die mate door Langbehn beïnvloed dat hij de mens ging opvatten als een grote éénheid van geest, ziel en lichaam en hij stelt het "bestendig verbond" voorop als het verbond van de individuele mens met de traditionele elementen : lucht, water, aarde en vuur.

Tijdens de oorlogsjaren bleef Eemans' aktiviteit als kunstschilder zeer beperkt, maar des te meer was hij als publicist aktief. Als medewerker van *Ahnenerbe* kon hij gemakkelijk de Belgisch-Nederlandse grens oversteken, en hij werd regelmatig medewerker aan het Nederlandse blad *Hamer* en zelfs van het aloude kulturele tijdschrift *Groot-Nederland*, dit tot 1944. Eemans was ook lid van het half-klandestiene "Busleyden-genootschap" geanimeerd door de kunsthistorica en oud-aktiviste Dr. Juliane Gabriels.

Hij werkte aan tal van Nederlands- en Franstalige tijdschriften mee, en was ook kultureel medewerker van de Rex-krant *Le Pays réel*. Het is vooral hierom dat de repressie hem in 1944 trof. Na enkele maanden gevangenis - zonder betichting - werd hij in de lente 1945 vrijgelaten. Maar een of andere auditeur die per sé "zijn" showproces wilde, ontdekte dat de redakteurs van *Le Pays réel* nog niet in blok beoordeeld waren. Terloops: enkelen waren al afzonderlijk veroordeeld o.a. hoofdredakteur Victor Matthys, terechtgesteld op 10 november 1947. Uiteindelijk werd Eemans veroordeeld tot acht jaar, waarvan vier met uitstel.

Ter zijner gunste kwamen niemand minder dan Nobelprijswinnaar T.S. Eliot op, samen met Jan Paulhan, direkteur van de Nouvelle Revue Française, Marnix Gijsen en prof. Paul Fierens, hoofdkonservator van de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten te Brussel.

Een veelzijdig kunstenaar, na 1947

Meteen na zijn vrijlating, hernam Marc. Eemans een koortsachtige èn veelzijdige aktiviteit. Als kunstschilder werkte hij opnieuw in dezelfde "magisch-idealistische" richting die hem kenmerkte. Hij kreeg nu en dan gelegenheid tentoon te stellen. Daarnaast was hij de auteur van een aantal niet te versmaden kunsthistorische werken. Hij werd, om den brode, artistiek direkteur van de Brusselse kunstuitgeverij Meddens. Daar verschenen o.a. *La peinture moderne en Belgique* [1961], verder werken over Memlinck, Jeroen Bosch, Paul Delvaux, de kunst van de Kopten, of nog Le nu de ROps à Delvaux...

Eemans vertaalde o.m. Pieter N. Van Eyck *Leven en dood in de poëzie* [1947], of nog Karel Van de Woestijne *Beginselen der chemie* [1925]. Hij was ook de schrijver van een der origineelste werken uit de hedendaagse letterkunde *Het boek van Bloemaerdinne* [uitg. Colibrant, Lier, 1925] . Het gaat over een Brusselse ketterin die in de 14de eeuw de "Venusiaanse liefde" doceerde vanop een zilveren katheder! Het gaat hier niet om een historisch essay maar wel om een reeks "kontrapuntische variaties" op mystiek- esoterische thema's, waarbij Bloemaerdinne nu eens reageert op een uitspraak van Meister Eckhart, dan weer op een stelling van Nietzsche, of verwijst naar de ketter Tanchelyn of naar Dantes Divina Commedia.

Met Aubin Pasque, Pol Le Roy en André Van den Hove (5) stichtte hij het *Centre internationale de l'Actualité fantastique et magique* beter bekend als *Fantasmagie*. Bedoeling was, te reageren op de modetendenzen van het ogenblik - 1959 - en de fantastische schilderkunst, èn (later) de letterkunde te promoten. Al bij al een gevuld en veelzijdig bestaan...

Marc. Eemans en Julius Evola

Naar eigen zeggen (6) werd Eemans' aandacht op de Italiaanse traditionalist Julius Evola gevestigd door de jonge Jef Vercauteren (t 1976), redaktielid van *Dietsland-Europa* en wellicht de eerste Evola-kenner in de Nederlanden. Vercauteren die kontakt had met Renato del Ponte, de testamentuitvoerder van Evola, vroeg advies aan prof. Piet Tommissen, die hem naar Eemans verwees. Die raakte zo in de ban van Evola, dat hij zijn hele werk doornam, de Evoliaanse kringen in Italië bezocht, en tenslotte in Brussel zèlf een Centra Studi Evoliani oprichtte, waarvan hij heel wat verwachtte. Hij stelde het zo voor : "Het CSE heeft geen ander doel dan bij te dragen tot de vorming van mensen die zich volledig bewust zijn van het huidige lot van onze maatschappij, en die misschien in staat zullen zijn eens zijn evolutie te beïnvloeden, door deze terug in de zin van de Traditie te stuwen, d.w.z. in de zin van het Spirituele, het Geestelijke... dit in overleg met de andere Centra, èn met de Fondazione Julius Evola te Rome". (7)

Eemans trachtte in Brussel rond het CSE een kring op te bouwen, hierbij bijgestaan door de, toen in Brussel verblijvende Italiaan Salvatore Verde. Er werden diskussienamiddagen ingericht, en een aantal teksten verschenen rond thema's als Traditie en Konservatieve Revolutie. Eemans zelf schreef de tekst van enkele uitgaven :

- *Heidegger et la tradition de la pensée occidentale*, 1979
- *Lettre ouverte à Alain de Benoist*, 1980
- *Julius Evola et la métapolitique*, 1980
- *Martin Heidegger en de traditie van het Westers denken*, 1981
- *Aux origines de la tradition primordiale d'après Bal G. Tilak*, 1981
- *Herman Wirth et la préhistorie préindoeuropéenne*, 1981
- *Il fa ut que certaines choses soient dites*, 1982

In 1982 verscheen de Nederlandse vertaling van Evola's *Orientamenti* door Peter Logghe, ingeleid door ondergetekende. Niet zómaar een brochuurtje maar een van de meest waardevolle metapolitieke teksten van de Italiaanse denker.

Er werd zelfs gestart met een tijdschriftje *Tradition*, waarvan in 1981 en 1982 een viertal nummers verschenen. Maar het CSE raakte nooit echt van de grond: de weinige Vlaamse medewerkers, Peter Logghe, Frank Goovaerts en ikzelf werden door vele andere opdrachten in beslag genomen, en van de Franstalige leden hoorde ik zelden iets... Het CSE ging dan ook, na 1983, in een lange winterslaap.

Besluit

Wat voorafgaat is maar een bescheiden, onvolledige schets van een uiterst veelzijdige en boeiende persoonlijkheid. Marc. Eemans, hoe "onaktueel" en hoe "politiek inkorrekt" hij ook geweest is, blijft een diepgaande invloed uitoefenen op wie zijn werk beter leerde kennen.

Heel wat kunstcritici spraken zich, meestal positief over zijn werk uit. Mag ik volstaan met drie citaten?

"Voor Marc. Eemans is de kunst idee, is de kunst als verschijnsel altijd het belangrijkste geweest. Wat door de Catalaanse schilder Juan Marti werd samengevat als '*Marc. Eemans, amant de l'art d'aimer l'art'*." Jan D'haese, 1972)

"Marc. Eemans apparaît un peu comme un prince germanique, sorti de l'ombre ou du tombeau, porteur d'un message de l'autre monde mage et prophète, sorte de revenant chargé de sorti lèges." (Thomas Owen)

"Ce contemporain des princes Bourguignons de la Toison d'Or rêvait d'un bastion Thios appelé à devenir au carrefour de l'occident continental et maritime, une des incarnations les plus fécondes du génie Européen. Ce vaillant octogénaire fut un véritable symbole de la rencontre révolutionnaire de la Tradition et de la Modernité, dans une constante fidélité à la haute idée qu'il se faisait du rôle de l'artiste dans quelque cité idéale." Jean Mabire, (National Hebdo, 3 september 1998)

Tenslotte dit: wat hierboven staat is slechts een bescheiden poging om deze toch wel uiterstveelzijdige persoonlijkheid te benaderen. Eemans heeft recht op méér, op een vakkundige, met verstand èn hart geschreven biografie. (8) Vandaag ken ik alleen:

- Serge Hutin en Friedrich-Marcus Huebner, *Ars Magna. Marc. Eemans, peintre et poète gnostique*, uitg. Le soleil dans la tête, Paris, 1959.

- Piet Tommissen, Marc. Eemans, *essai de biographie intellectuelle*, uitg. Sodim, Brussel, 1980. Uitstekend en rijk geïllustreerd.

Roeland RAES

Noten

(1) Biografische gegevens vindt men in een vraaggesprek met *De Vrijbuiter*, jaargang 7 nr. 1, 1989.
(2) *"Marc. Eemans, een biecht"*, door Henri F. Jespers in *AMVB-tijdingen*, juni 1997.
(3) ibidem.
(4) "Twee onder hen waren oudterdoodveroordeelden" merkt Eemans op. *De Vrijbuiter*, ibidem.
(5) *De Vrijbuiter*, ibidem.
(6) Oprichtingsmanifest van "Traditie"- CSE-Vlaanderen, 1987.
(7) Oprichtingsmanifest van "Traditie"- CSE-Vlaanderen, 1987.
(8) Nog dit: Eemans was, zeker na de oorlog, nimmer politiek actief, maar sloot zich toch, in 1977

bij de Vlaamse Volkspartij aan. "Ik heb nog met Lode Claes in dezelfde cel gezeten dus..." vertrouwde hij me toe op een VVP-kongres. Dat volstond voor hem als motivering...

Raes, R., Marc. Eemans, magisch idealist. In: TeKoS, 1998, jg. 19, nr. 91, p. 38-42.